

לע"נ סבי משה אבנרי
וסבי נחמיה בורנשטיין
אשר תורתם לי תורשה ומורשה

נחמיה אבנרי

חטאות שגגה - חטאי פרט והנהגה

דיני חטא בשגגה מפורטים בפרק ד' בויקרא. הפרק כולל ארבע קטגוריות הנבדלות זו מזו בנסיבות המחייבות קרבן ובפרטי מעשה הקרבן. בראייה ראשונית הרי לנו דוגמה נוספת לפירוט הלכתי מסועף, אשר הלומד אותו יכול ללמוד את פרטיו, אך חסר הוא מתווה כללי העשוי לסייע בידו לרכז את הפרטים לכלל תמונה כוללת. דומה שפרק זה יכול לשמש דוגמה למה ששיווה הרמב"ם לנגד עיניו, בכותבו דברים נוקבים במורה נבוכים (ח"ג פכ"ו) כנגד ניסיון לייחס משמעות וטעם לפרטי המצוות (התרגום עפ"י מהדורת קאפח):

אבל מה שיש להדגים בו באמת מעניין הפרטים הוא הקרבן, שהציווי בהקרבת הקרבן יש לו תועלת גדולה ברורה כמו שאבאר, אבל היות הקרבן הזה כבש וזה איל, ושיהיה מניין מניין מסוים, לזה אי אפשר ליתן טעם כלל, וכל מי שמעסיק עצמו לדעתי בהמצאת טעמים לאחד מן הפרטים הללו הרי הוא הוזה הזיה גדולה שאינו מסלק בה זרות אלא מוסיף זריות, ומי שמדמה שיש לאלה טעמים, רחוק הוא מן הנכון כמי שמדמה שהמצווה בכללותה לא לתועלת מציאותית.

ובכל זאת נדמה שניתן לשרטט בפרשה זו מתווה ולטוות בה מארג. דרכנו במאמר תהיה לבחון את ההבדלים בין הקרבנות השונים, ומכאן ללמוד על ייחודו של כל קרבן. באמצעות השוואה שיטתית נוכל לזהות את הדמיון ואת השוני בין הקרבנות, ומהם תנבענה מסקנות ערכיות. לאור התבוננות קרובה ויסודית בפרטים, ננסה לתאר תמונה שיטתית אשר יכולה לשוב ולהקרין על הפרטים ולהסבירם.¹

שגגה - דיון כללי

הפרק פותח בכותרת כללית לכל ארבעת סוגי הקרבנות:

¹ פרשה משלימה לפרשתנו היא פרשת השגגות המופיעה במדבר ט"ו. ברור הוא שישנן זיקות ענייניות ומדרשיות בין הפרשיות, אולם אנו נתייחס לפרשתנו כיחידה אחת נבדלת, על אף שלא תיתכן הבנה שלמה של דיני שגגות ללא הבנת היחס בין הפרשות השונות. לדוגמה לקשר בין הפרשות, ראה סוף הע' 2.

הוצאת תבונות

מכללת הרצוג

נפש כי תחטא בשגגה מכל מצות ה' אשר לא תעשינה ועשה מאחת מהנה (פס' ב).

מעשה עברה כולל יסוד עובדתי ויסוד נפשי. שגגה הנה קטגוריית ביניים של יסוד נפשי שבין זדון לאונס. באונס לא ניתן לייחס לחוטא כל אחריות ואשמה. ואולם, בשגגה, אילו נזהר החוטא ובדק היטב יכול היה למנוע את העברה, ומכאן אחריותו ואשמתו. אך האחריות מופחתת, שכן לעומת זדון אין בשגגה מעשה מכוון.

ממעמד ביניים ביחס לחטא, ניתן לגזור יחס מורכב בנוגע לחטאת. ראשית - אף על פי שמדובר בקרבן חובה שתכליתו לכפר על חטא, הרי זוהי זכות המוענקת רק לחוטא בשגגה. שנית - הערכת חומרת השגגה תתפצל למדרגות שונות, התלויות ברמת ציפיות משתנה ביחס בדרגת הזהירות הנדרשת מהחוטא בהתאם למעמדו ותפקידו.

ראשית נציין את ההבדלים העיקריים בין הקרבנות.

נוהן משיח	עדת ישראל	נשיא	"נפש" - אדם פרטי
הקרבן	פר	שעיר	שעירה או כשבה
	---	---	לריח ניחח לה'
פתיחה	אם...	אשר...	אם...
אשמה	לאשמת העם	ואשמו, חטאת הקהל	ואשם
הזאה	שבע פעמים לפני ה', את פני פרכת הקדש	שבע פעמים לפני ה', את פני הפרכת	---
נתינה	על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ה'	על קרנת מזבח העולה	---
הוצאה	והוציא... אל מחוץ למחנה... ושרף	---	על חטאתו אשר חטא
כפרה	---	וכפר עליהם הכהן ונסלח	וכפר עליו הכהן ונסלח

סדר הדיון יהיה כדלקמן: נתחיל מצד שמאל של הטבלה ונבודד את חטאת עם הארץ מקודמותיה. לאחר מכן נבחין בין חטאת הנשיא לבין חטאות הכוהן המשיח והסנהדרין, ולבסוף נבחין בין הכוהן המשיח לבין הסנהדרין.

'נפש אחת מעם הארץ' לעומת המנהיגים

הקרבת האחרון נבדל מקודמיו בהיות החוטא אדם פרטי, לעומת הקרבנות שלפניו המובאים על ידי נושאי תפקידים ציבוריים. קרבנו הנו קרבן קל, המתאפיין לא רק בסוג בהמת הקרבן (עז) אלא גם במינו של הקרבן - נקבה - 'שעירה'.

ראוי לשים לב לכך שחטאת היחיד מתייחדת מהחטאות האחרות, בציון קרבן זה בלבד כקרבן המובא "לריח ניחוח לה"². ביטוי זה ייחודי לקרבנות עולה, מנחה

² אמנם מפשט הכתוב עולה כי הביטוי "לריח ניחוח לה", אינו מתייחס לכל קרבן החטאת כי אם לחלבו של החטאת שהוקטר על מזבח העולה.

אך נראה לומר שכל קרבן חטאת כולל בתוכו שני היבטים נפרדים: היבט חטאת והיבט עולה. אופי הקרבן כולו הוא חטאת, אולם החלב של הקרבן המוקטר על מזבח העולה משקף היבט של קרבן עולה, על אף שאין מדובר בהקטרת הקרבן כולו כבקרבן עולה אלא רק בחלק מהקרבן - החלב (גם בקרבן השלמים ישנו חלק המוקרב ומוקטר כקרבן עולה וגם לגביו נאמר שהוא לריח ניחוח לה). הקטרת החלב כעולה מבטאת התקשרות מחודשת של ברית הנדרשת לאחר החטא. הקרבן פועל שתי פעולות: האחת - מכפר על החטא, והשנייה - מחדש את הברית בין האדם שחטא לאלוהיו באמצעות החלב, שהוא חלק מהקרבן המיועד לשמש כתחליף לקרבן עולה שלם.

היבט כפול זה קיים בפועל בכל חטאת, ובכל זאת רק לגבי חטאת היחיד הודגש במילים מפורשות שהקטרת החלב אכן יוצרת את ההתקשרות המיוחדת עם הקב"ה, המבטאת בביטוי "לריח ניחוח לה".

בשולי הדברים נוסיף כי בדרך כלל די בקרבן חטאת אחד כדי למלא את שני ההיבטים אולם לפעמים ההיבטים מתפצלים לשני קרבנות. לדוגמה, בקרבן עולה ויורד נדרש קרבן כשבה או שעירה (ויקרא ה', ו). אך אם אין לחוטא די כסף כדי שה, הרי הוא מביא לאשם "שני תרים או שני בני יונה לה' אחד לחטאת ואחד לעלה" (ויקרא ה', ז). נראה שהסיבה לכך היא שבקרבן מסוג עוף אין אפשרות לכלול שני היבטים אלו. העוף יכול להיות כולו עולה (ויקרא א', יד). אך אין בעוף אחד אפשרות לשילוב ההיבטים. ולכן כאשר נדרשים להביא קרבן עוף לשם חטאת, יש למלא את ההיבט של העולה הנדרש ללוות את קרבן החטאת על ידי עוף נוסף שיהיה כולו עולה. ייתכן שזו הסיבה לכך שאין העוף נכלל בין בעלי החיים העשויים להיות קרבן שלמים, היות שלא ניתן לכלול בעוף אחד את שני ההיבטים: שלמים ואברים המוקטרים לעולה. וסימנך לעניין זה: "ואת הצפור לא בתר".

ייתכן שהסבר זה מסביר גם את הדיון של חטאת העלם דבר של ציבור במדבר ט"ו, הנתפס בתושבע"פ כקרבן המכפר על עבודה זרה. הקרבן הנדרש הוא פר לעולה ושעיר לחטאת. בקרבנות חטאת המובאים על שגות חטאים רגילים, די בהיבט המצומצם של עולה המבוטא

ושלמים.³ יעודו המרכזי של קרבן חטאת הוא לכפר על חטא בשגגה. רק אדם פרטי יכול להגיע לכך, שקרבן חטאת שאותו הוא מביא על חטא בשגגה, ייחשב לו זכות וניתן לראותו כריח ניחוח. לגבי מנהיגים ההתייחסות מחמירה יותר עקב ציפיות התנהגותיות גבוהות מהם, ואין בקרבנם מרכיב זה של זכות.

כוהן משיח וסנהדרין לעומת נשיא

בנוגע לחטאת כוהן משיח מביע המדרש התייחסות שלילית כלפי העובדה שנוצר מצב שמחייב חטאת:

"אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם" - אמ' ר' לוי: עליבא מדינתא דאסיא פטגריטוס,⁴ ויוזקטטה דחדא עיניה,⁵ וסניגורה מקטרג בדיני נפשו⁶ (ויקרא רבה פרשה ה, ו, מהד' מרגליות עמ' קיח).

לעומת מדרש זה, ישנו מדרש המתייחס לחטאת נשיא, והנימה העולה ממנו מנוגדת בתכלית.

"אשר נשיא יחטא" - אמר ריב"ז: אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו (בבלי הוריות י, ע"ב).

רש"י (על אתר) מציין, כי המדרש דורש את המילה "אשר (נשיא יחטא)" במובן "אשרי". בגמרא מצוין שהלימוד מתבסס על היות פתיחה זו ייחודית "שאני הכא דשני קרא בדיבוריה" (שכן בשאר החטאות הכתוב פותח ב"אם").

מהי זכותו של דור שנשיאו נאלץ להביא קרבן חטאת, ומדוע הנשיא נבדל בהתייחסות החיובית לחטאתו לעומת ההתייחסות השלילית לחטאות הכוהן המשיח והסנהדרין?

יש להבחין בין גופי ההנהגה מבחינת אופי תפקידם. הסנהדרין הם הרשות המחוקקת והשופטת, והם מורים את העם מהי ההלכה וכיצד לנהוג. גם הכוהן

בהקטרת החלב כדי להשיב לאדם את הקשר עם ה' שאבד לו עקב חטאו. אולם בחטא חמור של הציבור נדרש קרבן עולה נפרד ושלים כדי למלא את הצורך בהתקשרות מחדשת של ה' והאדם בברית.

³ לדוגמה - **לגבי עולה**: ויקרא א', ט; א', יג; א', יז; כ"ג, יג; כ"ג, יח; ועוד רבים. **לגבי מנחה**: ויקרא ב', ב; ב', ט. **לגבי שלמים**: ג', ה; ג', טז.

⁴ שהרופא שלה חולה בפודגרא והוא חולי בגידי הרגלים או בידים - פירוש מתנות כהונה.

⁵ מורה הדרך שהוא בעין אחת - פירוש רז"ו.

⁶ הכוהן שצריך להיות סגור והוא בעצמו מקטרג בחטאיו - שם.

נושא בתפקיד חינוכי של הוראת ההלכה והמשפט. בצד תפקידו במעשה הקרבנות "ישימו קטורה באפך וכליל על מזבחך", מוטל עליו גם תפקיד חינוכי - "וורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל" (דברים ל"ג, ו). עליו "...ולהור' את בני ישראל את כל החקים" (ויקרא י', יא), ובנוסף "ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו" (שמות כ"ח, ל).⁷ השופט והכוהן מופיעים זה לצד זה כמורי ההלכה:

ובאת אל הכהנים הלויים ואל הש'פט אשר יהיה בימים ההם ודרשת והגידו לך את דבר המשפט... על פי התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה (דברים י"ז, ט-יא).

הנשיא, לעומתם, הנו הרשות המבצעת, מנהיג מעשי.

ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת ולמלאות העולם צדק ולשבור זרוע הרשעים ולהלחם מלחמות ה' שאין ממליכים מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות

(רמב"ם, משנה תורה הלכות מלכים פ"ד ה"י).

מהבדלים אלו באופי ההנהגה, בין הכוהן המשיח והסנהדרין מחד והנשיא מאידך, נגזרות השלכות לפרטי ההלכות של החטאות. ועל כן דיני השגגות של הכוהן המשיח ושל הסנהדרין שווים מבחינת סוג הקרבן ועבודותיו:

אם שגו הסנהדרין והורו את העם היתר בדבר אסור... והעם חטאו בפועל על פיהם היה חטאם שווה בשווה לחטא הכהן הגדול כי כולם שגו והורו דבר שלא כהלכה וכולם הם מנהיגי העם ולומדיו... ולהיות חטאם בזה שווה⁸ היה עונשם

⁷ וראה המשל שהובא לעיל מויקרא רבה (פרשה ה, ו, מהד' מרגליות עמ' קיח), הממשיל את הכוהן למורה דרך.

⁸ ואף מבחינת נסיבות החיוב קיים שוויון. תנאי חיוני בחטאת הסנהדרין ובחטאת הכוהן המשיח הוא כי תהיה טעות בהוראת הלכה. לגבי סנהדרין נאמר: "ונודעה החטאת" - ת"ר: ידעו [הקהל] שהורו [במיד] וטעו מה הורו, יכול יהו חייבין? ת"ל: 'ונודעה החטאת' ולא שייודעו החוטאים (בבלי הוריות ה, ע"א). כלומר, אם היסוד הנפשי של השגגה במעשה העברה של הקהל איננו נובע מטעותם של מורי ההלכה, אלא טעות של הקהל, לא חל הדין המיוחד של חטאת סנהדרין על שגגה זו.

גם לגבי הכוהן המשיח מסייגת הברייתא את חובת הקרבן הייחודי למקרה שבו ישנה טעות של הכוהן עצמו בהוראת הלכה: "ת"ר: הורה עם הציבור ועשה עם הציבור יכול יביא פר לעצמו?...ת"ל: על חטאתו אשר חטא, הא כיצד? חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הציבור מתכפר לו עם הציבור" (בבלי הוריות ז, ע"א). אם הכוהן המשיח חוטא בשגגת מעשה שאינה מסתמכת על שגגת הוראתו אלא שגגה הנובעת מטעות של הציבור כולו אין לו דין מיוחד של חטאת כוהן משיח.

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

גם כן שווה בהביאם פר בן בקר

(אברבנאל לויקרא ד', א).

כעת נשוב להבדל בהתייחסות לחטאות. כאשר ישנה טעות הוראה של מורי ההוראה זהו סימן מדאיג. אך כאשר נשיא, אשר על אף צמצום תפקידו לתחום הביצועי ולא לרוחני, מכיר בחטאו ונכון להביא קרבן ולהודות בחטאו קבל עם ועדה, ובכך גם להראות את כפיפותו לה', הרי יש לברך על כך. אשרי הדור אשר גם מנהיגו הביצועי מהווה דמות חינוכית ומופת רוחני.

מכאן יובנו גם ההבדלים הנוספים בין הכוהן המשיח והסנהדרין מחד לבין הנשיא מאידך. בכל הקרבנות נאמרו לשונות אשמה. אולם בנוגע לכוהן המשיח והסנהדרין האשמה היא קולקטיבית ונאמרה בלשון רבים - "לאשמת העם" ו"אשמו" "חטאת הקהל". לגבי הנשיא על אף היותו מנהיג ציבורי הרי האשמה היא אישית שלו ובכך הוא דומה לאדם פרטי אשר חטאו הוא עניינו הפרטי.

בניגוד לחטא הכוהן המשיח וחטא הציבור באשמת בית הדין הגדול, שעליהם הוא אומר "לאשמת העם" ו"חטאת הקהל" הרי על חטאו הוא אומר "אשר נשיא חטא... ואשם". חטאו של המלך מסכן את עתידו הוא בלבד (רש"ר הירש פירושו לויקרא ד', כא).

היחס המחמיר לחטאים של מורי המשפט וההלכה מתבטא גם בפרטי ההקברה. מתבצעת הזאת דם פנימית "את פני הפרכת". נתינת הדם הנה על קרנות מזבח הקטורת, המזבח הפנימי "אשר לפני ה'".

כדי להבין את הטעם לפטור זה יש להסביר מעט את הדיון בסוגיית הגמרא המסבירה את המשנה (בבלי הוריות ז, ע"א): "הורה בפני עצמו ועשה בפני עצמו מתכפר לו בפני עצמו... הורה עם הציבור ועשה עם הציבור מתכפר לו עם הציבור". בבואם לפרש את הסיפא (הורה עם הציבור) מניחים הראשונים כי אין ספק שבמקרה שכוהן משיח עושה מעשה בשגגה על סמך טעות בהוראה של הסנהדרין, הרי דינו זהה לאדם פרטי העושה מעשה על סמך הוראתם. לשם היווצרות חיוב קרבן ייחודי של כוהן משיח נדרשת הוראתו האישית - "הורה עם הציבור". ועל כן יש לפרש את המשנה כבאה למעט את המקרה שבו הכוהן אכן מורה באופן עצמאי אך הוראתו זו זהה ומקבילה להוראת סנהדרין באותו עניין, דהיינו **באיסור אחד**. מהסברו של רש"י (בפירושו למשנה) לפטור מהחטאת הייחודית של הכוהן המשיח במקרה ש"הורה עם הציבור", משמע שהפטור הנו סתמי, ונובע מהעובדה ששניהם הורו באותו דבר וקרבתם ממילא זהה (פר), ולכן יכול הכוהן ליפטר בקרבנם.

רבנו חננאל לעומת זאת מסביר ש"הורה עם הציבור" כוונתו שהכוהן הורה בפני הסנהדרין. והטעם לפטור כוהן משיח מקרבן ייחודי במקרה זה מתבסס על העובדה שהכוהן המשיח אינו מסתמך במקרה זה על הוראתו. היות שהורה את הוראתו המוטעית בפני הסנהדרין והללו לא מיחו בידו, הרי שבבואו לנהוג למעשה איננו מסתמך עוד על הוראתו המוטעית אלא על הוראתם (בהסכמה שבשתיקה), ולכן ניתן לפוטרו מקרבן כוהן משיח בפטור ענייני, שכן אין חטאו מסתמך על הוראתו האישית.

קרבן שעבודתו נערכת פנימה יותר, הרי לאחר מעשהו הפנימי נע הוא כמטוטלת מקצה לקצה, ומתוככי המשכן מוצא הוא אל מחוץ למחנה: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף" (ויקרא ו', כג). חטאות כוהן משיח וסנהדרין מוצאות אל מחוץ למחנה ונשרפות כליל, בעוד חטאות נשיא ואדם פרטי נאכלות בחצר אוהל מועד.

בנוסף לחומרה היתרה המיוחסת לשגגות מורי ההוראה, המחייבת הקרבה פנימית יותר אשר תוצאתה הוצאה חיצונית ושִׁכְפָה, ישנו גם ערך חינוכי כלפי העם בהוצאת הקרבן אל מחוץ למקדש.

למה גזר הקב"ה לשרוף פר החטאת בפרהסיה חוץ למחנה? אלא רצה הקב"ה ללמד שלא יהא אדם מתבייש להתוודות חטאתו לפני כ"ג... שיאמר: 'כהן לא נתבייש ממני, אני למה אתבייש ממני' (מדרש תדשא, פיעטקוב תרס"ח, פרק יח).

לפי שחטאו הלמד והמלמד לפיכך יצאו לחוץ ויתפרסמו (ירושלמי תענית פ"ב ה"א; סה, ע"א).

כוהן משיח לעומת סנהדרין

מדרשי ההלכה משווים את חטאות כוהן משיח וסנהדרין. בשניהם נדרשים שני תנאים מצטברים: העלם דבר בהוראת ההלכה ושגגת מעשה. לגבי שגגת קהל בהוראת סנהדרין:

"ישגו ונעלם דבר" - אין חייבים אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה (בבלי הוריות ז, ע"ב).

ולגבי שגגת כוהן משיח:

"לאשמת העם" - הרי הוא המשיח כציבור. מה ציבור אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, אף משיח אינו מביא אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה (בבלי הוריות ז, ע"א).

אך הברייתות מבחינות בין החטאות בנוגע לשאלה אצל מי צריכים להתקיים שני תנאים אלו: העלם דבר ושגגת מעשה.

בשגגת קהל בהוראת סנהדרין:

הורו ב"ד ועשו ב"ד יכול יהו חייבין? ת"ל: "הקהל ועשו" מעשה תלוי בקהל והוראה תלויה בב"ד (בבלי הוריות ג, ע"א).

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

ואילו בשגגת כוהן משיח :

אימא מה צבור הורה ועשו אחריו בהוראתו חייבין, אף משיח כשהורה ועשו אחריו בהוראתו יהא חייב: ת"ל: "והקריב על חטאתו אשר חטא" על מה שחטא הוא מביא ואין מביא על מה שחטאו אחרים.
(בבלי הוריות ז, ע"א).

בשתי החטאות נדרש העלם דבר, דהיינו טעות בהוראת ההלכה. בשתי החטאות נדרש כי הטעות לא תהיה תאורטית ופוטנציאלית גרידא, אלא שבעקבותיה יתבצע מעשה עברה בפועל הנובע מההוראה המוטעית. חיוב בחטאת סנהדרין נוצר רק כשגגת המעשה היא של הקהל, ואילו אם מורי ההלכה עצמם חוטאים במעשה בעקבות הוראתם אין חיוב בקרבן הייחודי של חטאת הקהל. ואילו בחטאת כוהן משיח הדין הפוך. החיוב בחטאת הוא רק אם הכוהן המשיח עצמו חוטא בעקבות הוראתו, ואילו אם הוא מורה ואחרים עושים מעשה על סמך הוראתו אין חיוב בחטאת כוהן משיח. מכאן נוכל להבדיל בין הכוהן המשיח לסנהדרין בהבנת משמעות תפקידיהם החינוכיים.

הסנהדרין הם מורי הוראה לאחרים באופן של מסירת ההלכה לציבור האמור לפעול על פי הוראתם. גם הכוהן המשיח הנו דמות של הוראת הלכה, אולם הוראתו אינה בדרך של העברת תוכן ההלכה לאחרים אלא בצורה של דוגמה אישית; עליו להיות מופת ומודל לקיום ההלכה.

הציפייה מהכוהן המשיח להיות דוגמה אישית, גוררת התייחסות מחמירה וקפדנית יותר לחטאו - אף כי נעשה בשגגה.⁹

ולרוב מעלתו צריך שלא ימצא בו שום שמץ ודופי כלל.

(אבן יקרה לר' מרדכי יפה בעל הלבוש,
לבושי אור יקרות ח"ב, לבוב תרמ"א, כא ע"א)

⁹ לעומת זאת, רש"י על התורה מציין התייחסות מחמירה יותר דווקא לגבי קרבן העלם דבר של הציבור, בהסתמך על שוני בין הקרבנות לגבי תיאור הזאת הדם. בהזאת דם פר כוהן משיח נאמר כי היא "את פני הפרכת" - אומר רש"י: "משל למלך שסרחה עליו מדינה אם מיעוטה סרחו פמליא שלו מתקיימת ואם כולם סרחו אין פמליא שלו מתקיימת; אף כאן כשחטא כהן משיח עדיין שם קדושת המקום על המקדש משחטאו כולם ח"ו נסתלקה הקדושה". (פירושו מבוסס על בבלי זבחים מא, ע"ב, וירושלמי תענית פ"ב ה"א; סה, ע"א).
אמנם לימוד זה אינו הכרחי, שכן מוצאים אנו השמטות שונות הנובעות מעצם החזרה על הפרטים בקרבנות השונים, כגון נתינת הדם "על קרנ'ת המזבח" ולא "על קרנות מזבח קטרת הסמים". אך בכל זאת ניתן לפרנס את שתי הגישות המנוגדות, ולומר שישנו היבט מחמיר בכוהן משיח לאור המאפיין של דוגמה אישית וישנו היבט מחמיר בפר העלם דבר של ציבור לאור החטא הציבורי הכללי.

ביטוי להתייחסות מתמירה מוצאים הפרשנים בעובדה כי בחטאת כוהן משיח לא צוינה כפרה וסליחה, להבדיל מכל החטאות האחרות.¹⁰

אולי לרוב מעלתו לא יתכפר ונסלח לו לגמרי עד שיתפלל ויתחנן לאלוהיו כי מלאך ה' צבאות¹¹ הוא וצריך להיות נקי וטהר ידיים (רמב"ן, ביאורו לויקרא ד', ב).

גם כאן אנו רואים את הקשר בין תפקידו החינוכי של הכוהן לבין הרמה ההתנהגותית הגבוהה מאוד הנדרשת ממנו.

ומאלפים דברי בעל הטורים :

בכל הכפרות כתיב כפרה וסליחה חוץ מכוהן גדול, לפי ששגת תלמוד עולה זדון (בעל הטורים, ביאורו לויקרא ד', ז).

שגגות מנהיגים לאחר סיום תפקידם

לאור ההבחנות שצינו לעיל בדבר השוני באופי תפקידיהם של המנהיגים, נוכל להתקדם ולבחון הבדל נוסף בפרטי ההלכות של חטאות מנהיגי הציבור: הנשיא, הכוהן המשיח והסנהדרין.

הסנהדרין הנה ישות נפרדת מאישיותם הפרטית של חברי הסנהדרין. אין חברי הסנהדרין צריכים להביא קרבן מיוחד אם הורו שלא במסגרת הסנהדרין. קרבן הקהל תלוי בקיומו של הרכב מלא של הסנהדרין: "אי איכא כולם - הויא הוראה ואי לא - לא הויא הוראה" (בבלי הוריות ג, ע"ב). לפיכך לא עולה השאלה מה מעמדו של חבר סנהדרין לעניין חטאו בשגגה שלא בעת כהונתו כחבר סנהדרין. פר העלם דבר של ציבור מתייחס לסנהדרין כאורגן קיבוצי.

אך לגבי נשיא וכוהן משיח יש לבדוק מה דינם לגבי חטאיהם בשגגה שנעשו בתקופה שבה אינם בתפקיד. דבר זה אפשרי בשני מצבים: חטא בשגגה שעשו טרם

¹⁰ אמנם ניתן לתת הסבר אחר לעובדה שלא נזכרה כפרה בחטאת כוהן משיח. היות שהכוהן הוא זה שמכפר - "וכפר עלהם/עליו הכהן" הרי שכאשר הכוהן עצמו הוא החוטא והוא העושה את מעשה הכפרה לעצמו, לא ניתן לומר 'וכפר הכוהן על עצמו'. ובכל זאת אין די בהסבר זה להסביר את היעדרו של מרכיב הסליחה מאת הקב"ה כמופיע בחטאות האחרות ונסלח להם/לו".

¹¹ הדימוי שנקט רמב"ן "מלאך ה' צבאות" מבוסס על הכתוב במלאכי ב', ז: "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא".

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

מינוים, חטא בשגגה שעשו לאחר תום כהונתם. בכתובים עצמם אין התייחסות למצבים אלה, אולם לגבי התקופה שלפני המינוי אומרת המשנה:

חטאו [נשיא וכוהן משיח] עד שלא נתמנו ואח"כ נתמנו - הרי אלו כהדיוטות (משנה הוריות פ"ג מ"ג).

ובגמרא מצוין המקור לדינים אלו:

"אשר נשיא יחטא" - פרט לקודמות... שחטא והרי הוא נשיא ולא שחטא ועודהו הדיוט

(בבלי הוריות י, ע"א).

וכן:

"אם הכהן המשיח יחטא" - פרט לקודמות... חטא כשהוא משיח - מביא; כשהוא הדיוט - אינו מביא

(בבלי הוריות י, ע"א).

אם כן הנשיא והכוהן לא נבדלים לענין סוג הקרבן שעליהם להביא בהתייחס לעבירות שעברו טרם מינוים. ביחס לעבירות אלה הרי הם ככל האדם, גם אם מונו לתפקיד לפני שהספיקו להקריב את הקרבן. הכלל הוא כי סוג הקרבן נקבע לפי זהותו של החוטא (אדם פרטי או מנהיג) במועד החטא ולא לפי מועד ההקרבה. מכלל זה נגזרת גם מסקנה לשאלה אחרת - מה דין חטאות בעלי תפקיד במקרה שבו חטאו במהלך תפקידם אך בטרם הבאת הקרבן הועברו מתפקידם. היות שהחיוב נקבע לפי מועד החטא הרי נותרת להם החובה להביא את הקרבן כל מנהיג לפי חיובו בעת החטא:

כהן משיח שחטא ואח"כ עבר ממשיחותו וכן נשיא שחטא ואח"כ עבר מגדולתו, כהן משיח מביא פר והנשיא מביא שעיר

(משנה הוריות פ"ג מ"א).

אך בהתייחס לשאלה מה דינם של המנהיגים לגבי חטאים שביצעו לאחר תום כהונתם אנו מוצאים הבדל. שכן המשנה ממשיכה ואומרת:

משיח שעבר ממשיחותו ואח"כ חטא וכן נשיא שעבר מגדולתו ואח"כ חטא כהן משיח מביא פר והנשיא כהדיוט

(שם מ"ב).

בגמרא מוסבר כיצד המשנה לומדת הבדל זה:

"אשר נשיא יחטא" - כשהוא נשיא - אין, כשהוא הדיוט - לא.

(בבלי הוריות י, ע"א).

אם כן, כוהן משיח ונשיא הנם שני מנהיגים בודדים (להבדיל מהסנהדרין שהנו גוף קולגיאלי). לגבי חטא שחטאו טרם מינוים הם שווים בדינם לכל האדם. בנוגע לחטא שחטאו בעת כהונתם שניהם נבדלים מאדם פרטי ולכל אחד מהם דינו הייחודי לפי תפקידו. לאחר תום כהונתם שב הנשיא וחוזר להיות ככל האדם, אולם הכוהן נותר במעמדו המיוחד הדורש התייחסות מחמירה גם לאחר תום כהונתו.

לנשיא לאחר תום תפקידו אין כל מעמד מיוחד. כוהן משיח, לעומת זאת, אף אם סיים תפקידו וניטלות ממנו סמכויות הכוהן, נותר הוא בתפקידו החינוכי כדוגמה ומופת לציבור. ניתן ללמוד מכאן על יחסה של התורה לחשיבותו של מורה הוראה ובייחוד בדרך הדוגמה האישית, אשר ממשיך עד יומו האחרון להיות דוגמה ומופת לתלמידיו.

סיכום

ראשית בודדנו את חטאת האדם הפרטי מחטאות המנהיגים. האדם הפרטי קרבנו קל (סוג - עז; מין - נקבה), ועם הקרבת החטאת בנוסף לכפרה ולסליחה זוכה הוא שקרבנו נרצה כעולה ומנחה "לריח ניחוח לה".

הנשיא מתייחד מבין המנהיגים בהיותו מנהיג ביצועי, ולפיכך **חטאו** מאיים רק על עתידו האישי ואינו נזקף לחובת העם, אך לעומת זאת קרבן **חטאתו** נזקף לזכותו, והוא ונתיניו זוכים להערכה על כפיפותו זו לפני ה' - "אשרי הדור שהנשיא שלו מביא קרבן על שגגתו". קרבנו בינוני (סוג - עז; מין - זכר), מכפר עליו ונסלח לו. תקופת חיובו בקרבן ייחודי חופפת את תקופת כהונתו בפועל.

הסנהדרין והכוהן המשיח דומים בהיותם גופי הנהגה חינוכיים, מורי הוראה. קרבנם דומה בחומרתו (סוג - פר; מין - זכר) ובמעשה הקרבן (הזאה פנימית ושרפה חיצונית). בשניהם נדרש צירוף של העלם דבר עם שגגת מעשה כתנאי לחיוב

¹² שים לב כי הדיבור "על חטאתו אשר חטא" ייחודי לכוהן המשיח בשונה משאר המנהיגים. בקרבן הסנהדרין והנשיא נאמר דיבור דומה אך שם הדיבור נסמך לנסיבות היוצרות את החיוב "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה" (ד', יד) "או הודע אליו חטאתו אשר חטא בה" (ד', כג). ואילו בכוהן המשיח הדיבור נסמך להבאת הקרבן "והקריב על חטאתו אשר חטא" (ד', ג). הבהרת ההבדל תעלה מתוך השוואה לקרבן היחיד שבו נאמרים שני הדיבורים: "או הודע אליו חטאתו אשר חטא והביא קרבנו... על חטאתו אשר חטא" (ד', כח).

הוצאת תבונות מכללת הרצוג

בקרבן החטאת הייחודי. אך בעוד שהחיוב שבחטאת הסנהדרין נובע מכך שהעלם הדבר יהיה של מורי ההוראה ושגגת המעשה תהיה של הציבור, הרי בחטאת כוהן משיח נדרש ששני ההיבטים יתאחדו בו: הוא מורה לעצמו, ונוהג על פי הוראתו המוטעית. אם כן, הכוהן המשיח משמש כמודל לקיום תורה ומצוות, מחנך בדרך המופת והדוגמה האישית.

תפקידו החינוכי של הכוהן המשיח מחייבו להתמיד בהתנהגות ללא דופי כל חייו. גם לאחר שסיים את תפקיד עבודתו כשליח העם לפני ה' וכמשרת ה' הבכיר, עדיין הוא נשאר שליחו החינוכי של הקב"ה כלפי העם - "מלאך ה' צבאות".